

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Fethiye Ağzından Türkiye Türkçesi Ağzlarına Bir Kargış/Beddua Eki: {-(y)AsIcIk}*

An Imprecate Suffix from Fethiye Dialect to Turkey's Turkish: {-(y)AsIcIk}

Serdar Bulut**

Abstract: Curse (beddua), which is named as (kargış) imprecation, derives from combination of two words - Persian 'bed' and Arabic 'dua'. It means 'bad pray' or 'bad wish'. Imprecation and Curse can be defined as the cliché words that reinforces the expression, giving the words originality, relaxing the speaker and involving bad ideas and wishes. They can be used in order to sooth the sufferer and the object of the mischief, the desperate person and the like. In short, they can be accompanied with the words '*lament, ill-lament, malediction, refraction, imprecation and damnation*' which also mean bad wish. In imprecations and curses usually the person who imprecates and curses are not active. People who imprecate and curse do have the power, ability and possibility to give the punishment they wished. Thus they wish the people who they wished to curse or imprecate to be punished by the God. In this study, it is aimed to, even though it is not common in Turkey's Turkish dialect, the imprecate and curse suffix {-(y)AsIcIk}, which is found in the dialect Fethiye district of Muğla province and the imprecations and curses made with this suffix. This imprecate and curse suffix {-(y)AsIcIk} is a different form of the imprecate and curse suffix {-(y)AsIcA}. In semantic value and structure these two suffixes are on the same level. All imprecates and curses can be told on many situations. Some of these are; '*Aklı çıvasıcık (God takes your mind awa), çenesi kopasıcık (God pulls your jaw away), sesi soluğu çıkmayıcık (God takes your breath and voice), sesi yer altından gelesıcık (God lets your voice come from underworld), konuşmaz olasıcık (God makes you speechless), dillere düşesıcık (God makes you be talked about), cehennem kütüğü olasıcık (God makes you burned in hell), kurşunlara gerilesıcık (God makes you be shot).*' {-(y)AsIcIk} suffix is an imprecate and curse suffix formed as a result of strengthening the verbal adjectival and subjunctive functioning suffix {-(y)AsI} with diminutive suffix {+cIk}. Even though this suffix gives the impression of a gerundium, it gives the function of a verbal adjectival. We could say that from the fact it constitutes the adjectival element of the adjective clause. It could be demonstrated from the examples of 'kör olasıcık (adam) (God makes him blind), çenesi kopasıcık (kadın) (God pulls her jaw away). While it could be considered as a verbal-adjectival suffix, this suffix which is only found in imprecates and curses, could also enter the literature as a imprecate and curse suffix since it is only and particularly used in imprecates and curses.

Structured Abstract: Dialects could be seen as the small branches of language which take place in a language and could extent all the places where it is spoken as mother and official language. Having only

* Bu makale, 2018 yılında Alanya/Antalya'da gerçekleştirilen "International Academic Research Congress (INES 2018)"de sözlü bildiri olarak sunulan çalışmanın genişletilmiş hâlidir.

** Doç. Dr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
Assoc. Prof. Dr. Alanya Alaaddin Keykubat University, Faculty of Education, Department of Basic Education
ORCID 0000-0001-6286-4873
serdar.bulut@alanya.edu.tr

Cite as/ Atıf: Bulut, S. (2020). Fethiye ağzından Türkiye Türkçesi ağzlarına bir kargış/beddua eki: {-(y)AsIcIk}. *Turkish Studies - Language*, 15(4), 1711-1733. <https://dx.doi.org/10.47845/TurkishStudies.47891>

Received/Geliş: 15 November/Kasım 2020

Accepted/Kabul: 20 December/Aralık 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 25 December/Aralık 2020

CC BY-NC 4.0

differentiated in terms of pronunciation, dialects have been under the effect of the language in which they take place and might vary from district to district, from city to city, from village to village and from neighborhood to neighborhood. Among the dialects there might be small differences and similarities in terms of phonology, morphology and vocabulary.

Fethiye is a small county of Muğla city. It forms a transition point in terms of its location between Muğla dialect and Antalya dialects. Muğla city dialect, which also includes Fethiye districts, could be considered as first of I. Group of 9 subgroups of 'Western Dialect Group'. The term 'Western Dialect Group' is coined in a study of Leyla Karahan. There might be some elements which made this categorization possible. The fact that every region has its own dialect features have made this categorization emerge. At this point, Fethiye dialect had its own vocabulary and phonetic features appear.

Curse (beddua), which is named as imprecation (kargış), derives from combination of two words – the Persian 'bed' and the Arabic word 'dua'. It is considered as a 'bad pray' or 'bad wish'. Words of Imprecation and Curse can be defined as the cliché words which are considered to reinforce the expression. They also give the words, to which they are added, originality. They ensure the feeling of relaxing to the speaker and they involve bad ideas and wishes. They can also be used in order to sooth the sufferer and the object of the mischief, the desperate person and the like. In short, they can be accompanied with the words 'lament, ill-lament, malediction, refraction, imprecation and damnation' which also mean bad wish. In imprecations and curses usually the person who imprecates and curses are not active. People who use the words of imprecate and curse do are considered to have the power, ability and possibility to give the punishment they wished. Thus they wish the people who they wished to curse or imprecate to be punished by the God.

In this study, it is aimed to, even though it is not common in Turkey's Turkish dialect, the imprecate and curse suffix **{-(y)AsIcIk}**, which is found in the dialect Fethiye district of Muğla province and the words of imprecations and curses made with this suffix. This imprecate and curse suffix **{-(y)AsIcIk}** is a different form of the imprecate and curse suffix **{-(y)AsIcA}**. In semantic value and structure these two suffixes are on the same level. All imprecates and curses can be told on many situations. Some of these are; '*Aklı çıvasıcık* (God takes your mind awa), *çenesi kopasıcık* (God pulls your jaw away), *sesi soluğu çıkmayasıcık* (God takes your breath and voice), *sesi yer altından gelesicik* (Gad lets your voice come from underworld), *konusmaz olasıcık* (God makes you speechless), *dillere düşesicik* (God makes you be talked about), *cehennem kütüğü olasıcık* (God makes you burned in hell), *kurşunlara gerilesicik* (God makes you be shot)."

{-(y)AsIcIk} suffix is a suffix added to the words of imprecate and curse and it is formed as a result of strengthening the verbal adjectival and subjunctive functioning suffix **{-(y)AsI}** with diminutive suffix **{+cIk}**. Even though this suffix is thought to give the impression of a gerundium, it could be said that it has the function of a verbal adjectival. We could say that from the fact it constitutes the adjectival element of the adjective clause. It could be demonstrated from the examples of 'kör olasıcık (used for males) (God makes him blind), çenesi kopasıcık (used for females) (God pulls her jaw away). While it could be considered as a verbal-adjectival suffix, this suffix which is only found in words of imprecates and curses, could also enter the literature as an imprecate and curse suffix since it is only and particularly used in imprecates and curses.

The words of imprecate and curse which have **{-(y)AsIcIk}** suffix could be divided into 23 categories according to their meanings, where they are uttered and by whom they are uttered. All the 81 words of imprecate and curse which we have gathered by scanning the literary works belong to Fethiye dialect. These samples all of which are generally found in speech are not determined in written language (standard Turkish). It could be said that the number of these samples might be increased in particular for the Fethiye dialect.

Keywords: **{-(y)AsIcIk}**, Imprecate/Curse, Turkey's Turkish Dialects, Formulaic Expressions, Verbal-Adjectival Suffix.

Öz: Türkçede kargış olarak da adlandırılan beddua, Farsça 'bed' sözcüğü ile Arapça 'dua' sözcüğünün birleşmesinden oluşmuştur ve 'kötü dua, kötü dilek' anlamlarına gelmektedir. Kargış/Beddua, çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış sözler olarak tanımlanmaktadır. Kısaca kötü dilek anlamına gelen sözcük, "*ah, bedat, ilenç, inkisar, kargış, lanet*" gibi adlarla da

anılmaktadır. Kargışlarda/Beddualarda, kargışçılar/bedduacılar etkin değildir. Kargışçılar/Bedduacılar, vermek istedikleri cezayı verebilecek güç, yetenek ve imkânâ sahip değildir. Bu yüzden kargış/beddua ettikleri kişilere verilecek cezanın Allah tarafından verilmesini dilerler. Bu çalışmamızda Türkiye Türkçesi ağızlarında çok görülmeseler de özellikle Muğla'nın Fethiye ilçesi ağızlarında rastlanan kargış/beddua eki {-(y)AsIcIk} ve bu ek ile yapılan kargış/beddualar üzerinde durulacaktır. Bu kargış/beddua eki {-(y)AsIcIk}, Türkiye Türkçesi ağızlarında çokça rastlanan kargış/beddua eki {-(y)AsIcA}'nın farklı bir biçimidir. Anlam ve yapı itibarıyla iki ek de aynı düzlemde. Bu ekle yapılan kargışlar/beddualar birçok konuda söylenebilmektedir. Bunlardan bazıları şu şekildedir: “*Aklı çıvasıcık, çenesi kopasıcık, sesi soluğu çıkmayasıcık, sesi yer altından gelesicik, konuşmaz olasıcık, dillere düşesicik, cehennem kütüğü olasıcık, kurşunlara gerilesicik.*” {-(y)AsIcIk} eki, istek işlevli bir sıfat fiil eki olan {-(y)AsI}'nın küçültme eki {+cIk} ile kuvvetlendirilmesi sonucu oluşan bir kargış/beddua ekidir. Bu ek, yapı itibarıyla bir zarf fiil görünümü verse de görev yönünden bir sıfat-fiildir. Bunu ekin sıfat tamlamasının sıfat kısmını oluşturmasından hareketle söyleyebilmekteyiz. Bu durumu “*kör olasıcık (adam), çenesi kopasıcık (kadın)*” örneklerindeki kullanımlar göstermektedir. Bu özelliği ile sadece kargışlarda/beddualarda görülen bu ek, birleşik bir sıfat-fiil eki olarak düşünülebileceği gibi özellikle ve sadece kargışlar/beddualar ürettiği için kargış/beddua eki olarak literatüre girebilir.

Anahtar Kelimeler: {-(y)AsIcIk}, Kargış/Beddua, Türkiye Türkçesi Ağızları, Kalıp Sözler, Sıfat-Fiil Eki

Giriş

Türkiye Türkçesi Ağızları

Ağızlar, bir dilin bünyesi içerisinde yer alan ve o dilin hem ana dili hem de resmi dil olarak konuşulduğu yerlere kadar sınırlarını genişletebilen küçük dil kollarıdır. Sadece telaffuz (konuşma) noktasında farklılıklar gösteren ağızlar, içinde yer aldığı resmi dilin etkisi altındadır ve bölgeden bölgeye, şehirden şehire, köyden köye ve mahalleden mahalleye farklılıklar gösterebilir. Ağızlar içinde küçük düzeyde ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı noktasında farklılıklar ile benzerlikler olabilir.

Ağızlar, bir dilin içerisinde farklı coğrafi bölgelerde o dili konuşanlar tarafından şekillendirilen, ölçünlü dilden bazı söyleyiş farklılıkları ile ayrılan ve asıl yaşayan dil konumunda, dilin canlı bir varlık olduğunu gösteren önemli bir unsurdur (Bölük, 2018: 2227) ve bu canlı varlıklar üzerine yapılan çalışma ve derlemelerin Türkiye Türkçesi başta olmak üzere Türk lehçeleri açısından da önemli bir yeri vardır. Bugün ölçünlü (standart) dil olarak isimlendirilen yazı dilinin aslında Türkiye Türkçesinin en yaygın ve genel kabul görmüş ağız olduğu düşünülürse, standart dil dışındaki ağızların önemi daha iyi anlaşılacaktır (Erdem & Bölük, 2012: XXIII).

Ağızlar, filoloji çalışmalarının en önemli alt gruplarından birini oluşturmaktadır. Dilin fonetik ve morfolojik özelliklerinin ortaya konmasında, bütünüyle söz varlığının belirlenmesinde muhakkak ağızlara başvurulması gerekmektedir. Ayrıca ağızlar bir milletin tarihine, kültürüne dair bilgilere ulaşılmasında kaynak durumundadır. Çünkü dil konuşurunun kültürüne ve tarihine ait izleri barındırmaktadır. Bu bakımdan ağızlar aslında sadece filoloji için değil bütünüyle Türkoloji için bir çalışma alanıdır (Telli & Bulduk, 2019: 99). Ağızlar şüphesiz ait olduğu dilin zengin birer hazineleridir. Dilin içerisinde o gün olmayan birçok kelime ağızlarda varlığını devam ettirebilmektedir (Yavuz & Telli, 2013: 400). Ağızlar bu yönüyle standart Türkiye Türkçesinde bilinmeyen birçok kelimeyi nesillerden nesillere canlı şekilde aktarmaya devam etmektedir. Ağızlar özellikle “yabancı kelimelere yeni karşılıklar bulma, türlü ses değişimlerini ya da eklerin tarihsel gelişimini açıklama noktasında araştırmacıların başvurduğu önemli bir alandır. Ağızlarda Türkiye Türkçesine ait keşfedilmemiş birçok kelime bulunmaktadır” (Telli, 2017: 135). Bu kelimelerin tespiti ve inceleme çalışmalarının artması ağız araştırmalarının gelişimine katkı sağlayacak ve ağız atlasının oluşturulmasını hızlandıracaktır.

Yukarıda ağız terimiyle ilgili farklı tanımları toplu şekilde vermeye çalıştık. Tüm bu tanımların bizi ulaştırdığı sonuç, terim olarak ‘ağız’ı, ait olduğu standart (ölçünlü) dil içinde bölgesel sınırların dışına taşan ve ait olduğu standart dilin geçmişine ait orijinal dil malzemelerini bünyesinde taşıyan küçük dil kolları olarak tanımlamak yerinde olacaktır. Çünkü ağızlar, kendisiyle iletişim kurmaya çalışan bireylere çoğu zaman anlaşılabilirlik sorunu yaşatsalar da canlı dilde iletişimin devamlılığını sağlayan en önemli araçlardır. Ağızları sosyo-kültürel hayat içinde bünyesinde biriktirerek taşıdıkları kültürel öğelerden ve bu kültürel öğelere ait söz varlığından ayrı düşünmek ve onları güzel ve etkili konuşma anlamında bir kusur olarak görmek çağımızın en bilgisizce düşüncesidir. Bu düşüncelerin yersiz olduğunu anlayarak ağızların renkli yapısını gün yüzüne çıkaracak çalışmalara ağırlık vermek gerekir. Ağızlarla ilgili çalışmaların artması ağız-etnik köken bağı da düşünülürse tarih bilimi başta olmak üzere birçok bilim dalına da kaynaklık edecektir. Anadolu ve Rumeli ağızlarına bu gözle de bakmak lazım. Çünkü Anadolu ve Rumeli’de küçük köy ve mahalle ağızlarına varıncaya kadar tüm ağızların oluşumunda, o bölgelerde yaşayan ve o bölgelerde yerleşim merkezleri oluşturan boy ve oymakların katkıları vardır.

Anadolu’da bugün birbirinden farklı ağızların bulunması, 11. yüzyıldan itibaren bu topraklara yerleşen Oğuz boylarının farklı ağız özelliklerine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Anadolu’ya çeşitli zamanlarda ve çeşitli vesilelerle gelen Oğuz dışı Türk unsurlarla, yabancı unsurların da bu ağızların oluşumunda önemli katkıları olmuştur. Aynı veya benzer özelliklere sahip bu ağızlar, tarihî ve etnik yapı ile bağlantılı olarak Anadolu’nun belirli yörelerinde kümelenmiştir. Bu kümeler, iç göçlerin doğurduğu karışma ve kaynaşmalara, eğitim-öğretimin ve iletişim araçlarının etkisine rağmen, hâlâ varlıklarını sürdürmektedirler.

Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılmış çalışmaların tarihi 1932 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından açılan ve Türk dili alanında çalışmalar yürüten Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu)’ne götürülmektedir. 1932 yılından sonra derleme çalışmaları başlamış ve özellikle 1940 yılından sonra sahaya inen yerli araştırmacıların katkılarıyla birlikte ağız araştırmaları etkinlik kazanmıştır. Türk Dil Kurumu’nun “Söz Derleme Dergisi”ni oluşturması ve ardından 1952-1959 yılları arasında yaptığı çalışmalarla “Derleme Sözlüğü”nü Türklük bilimine kazandırmış olması, ağız biliminin önemli mihenk taşlarından birisini oluşturmuştur. Derleme Sözlüğü oluşturulmadan önceki dönemlerde özellikle “1940 öncesi daha çok yabancı araştırmacılar tarafından incelenen Türkiye Türkçesi ağızları, bu tarihten sonra ekseriyetle yerli araştırmacıların çalışmalarıyla gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Gerek teknolojik gerekse sosyo-kültürel hayatın modern yaşam tarzına doğru gitmesi nedeniyle kaybolmaya başlayan ağızların ortaya konması için gerekli derleme henüz yapılamamış” (Erdem & Bölük, 2011: 413) olsa da bu çalışmaların üzerine konan çalışmalarla günümüzde derleme ve inceleme faaliyetleri devam etmektedir. Tüm derleme ve inceleme faaliyetlerinin tamamlanmasıyla birlikte Türkiye Türkçesi ağızlarında yaşayan birçok söz varlığı ve ek-kök yapısı gün yüzüne çıkacaktır ve farklı çalışmaların da fitili ateşlenmiş olacaktır. Son yıllarda söz varlığı tespitinin yanında Ferdi Güzel (2019)’in Türkiye Türkçesi ağızlarındaki yapım ekleriyle ilgili, Burak Telli (2019)’nin “İk/Uk” duyulan geçmiş zaman ekiyle ilgili, Türker Barış Bulduk (2018)’un Türkiye Türkçesi ağızlarındaki “-İp / -Up, -İPDURU / -UPDURU” geçmiş zaman eki olmak üzere vb. eklerle ilgili yapılan çalışmaların da artması Türkiye Türkçesi ağızlarının gramer özelliklerinin tespiti noktasında büyük önem arz etmektedirler.

Muğla İli ve Fethiye İlçesi Ağızları

Fethiye ilçesi Muğla ilinin bir ilçesidir. Bulunduğu konum itibarıyla de Muğla ağızları ile Antalya ve Burdur ağızları arasında bir geçiş noktası oluşturmaktadır. Fethiye ilçesini içine alan Muğla ili ağızları, Leyla Karahan’ın “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması” isimli eserine göre “Batı Grubu Ağızları”nın 9 alt grubundan ilkinin oluşturan “I. Grup” içinde yer almaktadır. Muğla, bu 1. grup içinde Afyonkarahisar, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Isparta, İzmir, Kütahya, Manisa, Uşak ve Nallıhan (Ankara) ağızları ile birlikte yer almaktadır. Bu “I. Grup” da kendi içinde 4 alt gruba ayrılmıştır. Muğla ağızları 3. alt grupta

Aydın, Burdur, Denizli, Isparta, İzmir, Kütahya ve Manisa ağızları ile birlikte yer almaktadır. 4. grubu ise Antalya ağızları oluşturmaktadır. Bu vesileyle Fethiye ilçesi ağızlarının bu 3. ve 4. alt gruplarla daha yakın olduğunu söyleyebiliriz.

Karahan'a göre Muğla ağzını da içine alan "Batı Grubu Ağızları"nın 1. grubunun 3. alt grubunun özellikleri şu şekildedir (Karahan, 1996: 155-156):

➤ Geniş ünlülerdeki kurallı daralma, bu ağızların en belirgin özelliğidir (*parı*). Bu hadisenin yoğunluğu her ağızda aynı değildir. Mesela Aydın (Karasu hariç) ağzı, Manisa ağzına göre bu değişme ile ilgili daha az örnek verir.

➤ "r, l" düşmesi, değişen sıklık oranlarıyla yaygındır (*vā, ōmaz*).

➤ "d, t, k >" değişmesi sadece bu ağızlara has bir ses değişmesidir (*çe'di*).

➤ Yükleme ve yönelme hali eklerinde ünlü değişimleri görülür. Bu değişme Isparta ve İzmir ağzında daha azdır.

➤ Aydın ağzında b->m- değişmesi örnekleri Denizli'den fazladır. Bu ağızda, "-inca/-ince" eki yerine "-ılan, -layın, -layın keri" şekilleri kullanılır.

➤ Denizli ağzında "r" düşmesi, Manisa ağzında olduğu gibi kurallı ve sık değildir.

➤ Çivril, Acıpayam, Tavas ilçesi ağızlarında kelimelerin son hecelerinde beliren müzikal vurgu çoğu zaman bir yarım uzunluk doğurur.

➤ Denizli ağzında "o" zamiri ünlüsü daralmamıştır.

➤ "-inca/-ince" eki yerine "-duklayın", "-duklayın keri" şekilleri kullanılır.

➤ Tavas ağzında "g, ğ" ünsüzleri iki ünlü arasında bazen sızıcılaşmaz (*doğumluga, ebelige*).

➤ Bergama (İzmir) ağzında "l" düşmesi Manisa'dan daha fazladır.

➤ Kütahya ağzında şimdiki zaman eki "-yo"dur.

➤ Geniş ünlülerin daralması, "r, l" düşmesi, hece kaynaşması, yükleme ve yönelme hali eklerindeki ünlü değişmelerinin en yoğun olduğu yöre Manisa'dır.

➤ Alaşehir ve Kula ağzında şimdiki zaman eki "-or/-ör"dür.

➤ Hece kaynaşmasının çok ileri olduğu Muğla ağzında, "-ıp/-ip" zarf-fiil eki yerine "-ık/-ik" kullanılması ve "-mış/-miş" eki sonundaki "I" türemesi ilgi çekici özelliklerdir.

Yukarıda bahsedilen özellikler Fethiye ilçesinin bağlı olduğu Muğla ili ağızlarının yer aldığı ağız grubunun Leyla Karahan tarafından ortaya konan özellikleridir. Bu özellikler içerisinde Muğla ili ve Fethiye ilçesi ağızlarını özel olarak ilgilendiren bir özellik üzerinde çok fazla durulmamıştır. Fethiye ilçesi ağızlarının Muğla ili ağızları içerisindeki ayırt edici özelliğini Ali Akar (Akar, 2013) ortaya koymuştur. Akar, Muğla ağız bölgeleriyle ilgili şunları izah etmektedir: "Muğla bölgesi ağızlarını büyük ölçüde birbirinden ayıran özellikler vardır. Bunların başında tasvir fiillerle yapılan çeşitli şimdiki zaman çekimleri gelmektedir. Bu tasvir fiillerinin kullanılışını ve yayılma bölgelerini esas alarak Muğla ili ağızlarını genel olarak sınıflandırdık. Buna göre bu bölge ağızları üç ana ağız bölgesine ayrılabilir" (Akar, 2013: 30):

Akar'ın üç ana ağız bölgesi şu şekildedir (Akar, 2013: 30):

I. *-I batı* Bölgesi: Bu bölgede, eski *-I batı* ve türevleri (*-I batı, -I batır*) ile öteki tasvir fiillerle yapılan sürekli şimdiki zaman biçimleri (*-I bar-; -Ip dur-; -Ip yörü-*) sınırlı bir yaygınlıkta kullanılmaktadır. Bu bölge, Muğla merkezi ve merkez ilçeye bağlı birimler, Bodrum, Yatağan, Milas, Kavaklıdere, Ula, Marmaris'in bir bölümünü içine alan dil alanıdır.

II. *-yuru* Bölgesi: Bu bölgede yaygın ve kurallı olarak kullanılan şimdiki zaman eki, *-yuru*'dur. Yazı dilindeki şimdiki zaman ekiyle aynı kökene dayanan bu yapı (*<-A yori-r*), II. bölgede kurallı, genel ve yaygın olarak görülür. Bu ek, bütün Muğla bölgesinde bilinir ve yer yer kullanılır. Fakat Dalaman çayının doğusunda kurallı ve hemen hemen tek şimdiki zaman biçimidir. Bu bölgeyi Fethiye, Ortaca ve Dalaman yöreleri temsil etmektedir.

III. *-yo* Bölgesi: Bu bölgede, yazı dilindeki şeklin hemen hemen aynı biçimi genel olarak kullanılır. Bu ağız bölgesini Marmaris'in Reşadiye yarımadasındaki yerleşim birimleri ile Datça temsil etmektedir.

Akar'ın yapmış olduğu bu sınıflandırmaya bakıldığında zaman Fethiye ilçesi ağızlarını içine alan II. grup yani *-yuru* ağız bölgesidir. Bu bölgenin sınıflandırılmasında kıstas kabul edilen *-yuru* şimdiki zaman eki, Leyla Karahan'ın *-yorur/-yuru (-yörü)* olarak ele aldığı ve Batı Grubu Ağızlarıyla ilgili sınıflandırmasında kullandığı ektir. Karahan (1996: 140) bu ekle ilgili olarak; "yorur fiilinin henüz hece kaynaşması ile yapısını değiştirmede (veya sadece'r' ünsüzünü düşürdüğü) bu şekiller, bölgenin güney ve batısından başlayarak iç kesimlere kadar sokulur. Bu ek, Adana; Bolvadin (Afyonkarahisar), Antalya (merkez), Akseki, Serik, Manavgat, Kaş (Antalya); Bozdoğan (Aydın); Söğüt (Bilecik); Burdur; Bursa; Tavas, Acıpayam (Denizli); Eskişehir, Şarkikaraağaç, Yalvaç, Gelendost (Isparta); İçel; İzmir; Konya; Kütahya; Alaşehir, Gördes, Kula (Manisa) ve Muğla ağızlarında kendini göstermektedir" der. Bu sınıflandırmadan da anlaşılabacağı üzere Fethiye ilçesi ağızları özellik bakımından Antalya ağızları ve diğer komşu ağızlarla benzerliği olan bir geçiş bölgesi ağızı oluşturmuştur.

Fethiye ilçesinin bağlı olduğu Muğla ili ağızlarının yapısını oluşturan boylara ve oymaklara bakılacak olursa; "1583 (H. 991) tarihli *Yörükân-ı Livâ-i Menteşe* adlı Tahrir Defteri'nde konargöçer ve yarı konargöçer Yörük cemaatlerinin kayıtları bulunmaktadır. Bu cemaatler şunlardır: *Cemaat-i Oturakbarza, Cemaat-i Günebarza, Cemaat-i Günebarza ve Germiyan ve Göçer, Cemaat-i Mukataa-i İskender Bey, Cemaat-i Kayı, Cemaat-i Horzum, Cemaat-i Mukataa-i Yahşi Bey, Cemaat-ı Kızılcalıbalı, Cemaat-i Karacakoyunlu*. Bu cemaatlerin Oğuzların hangi boylarına mensup olduklarına dair bilgiler açık değildir (Akar, 2013: 27). Bununla birlikte XVI. yüzyıldaki kayıtlara göre 20 yerleşim biriminde *Kayı, Bayat, Yazır, Dodurga, Afşar, Bayındır, Eymür, Yüreğir, Kınık, Alayundlu* boylarına ait yer adlarına rastlanmıştır (Sümer, 1992: 306). Bu adı sayılan Yörük cemaatleri ile boyların Fethiye ilçesi ve Muğla ili ağızlarının oluşumunda katkılarının olma ihtimali çok yüksektir.

Bugüne kadar Fethiye ilçesi ağızlarını merkeze alan çalışma sayısı çok azdır. Akademik anlamda genel olarak Muğla ili ağızları üzerine yapılan akademik çalışmalarla karşılaşmaktayız. Bölgeyle ilgili yapılan kitap ve tez türündeki bazı çalışmalar şunlardır:

- Caferoğlu, Ahmet (1941). *Anadolu Diyalektolojisi Üzerine Malzeme-I*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları: 586.
- Korkmaz, Zeynep (1994). *Güney-Batı Anadolu Ağızları-Ses Bilgisi (Fonetik)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 583.
- Ersoy, Necan Asım (2001). *Fethiye Ağızı (Metin, Derleme ve İnceleme)*, Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Dirlik, Ünal Şöhret (2002). *Fethiye'de İlenmeler, Hayırlı Sözler ve Dualar*. Fethiye: Dirlik Yayınları.
- Akar, Ali (2013). *Muğla ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Bu çalışmalardan özellikle Ahmet Caferoğlu ve Zeynep Korkmaz'ın ağız kitaplarında Muğla ağızıyla ilgili birkaç metin örneğinin yer aldığı unutulmamalıdır. Genel anlamda Ali Akar, Necan Asım Ersoy ve Ünal Şöhret Dirlik'in çalışmalarının Fethiye ilçesi ağızları açısından daha fazla önem taşıdıklarını bilmek lazım. Özellikle Ünal Şöhret Dirlik'in çalışması Fethiye ilçesi ağızlarındaki alkışlar/hayır-dualar ve kargışlar/beddualar yönünden oldukça zengindir. Yöredeki alkış/hayır-dua ve kargışları/bedduaları derleyerek yazıya aktaran çalışma, bizim bu çalışmamızdaki kargışları/bedduaları tespit ettiğimiz çalışmadır.

Kargış/Beddua

Dua kelimesinin önüne, Farsçada “kötü” anlamına gelen “bed” kelimesinin gelmesiyle oluşan beddualar (kargışlar) en az dualar kadar özgün ve belki onlardan daha çok etkileyicidir. Çünkü çoğu zaman acımasız, kıyıcı, yok edici anlamlar yüklenen kalıp sözlerden oluşurlar.

Beddualar, Türkçenin söz varlığı içerisinde de önemli bir yer tutmaktadır. Tıpkı deyimler, atasözleri, bilmece gibi beddualar da ait olduğu kültürün izlerini taşımaktadır. Beddua, söyleyen kişinin duygularını, düşüncelerini yansıttığı için söze orijinallik veren ifadelerdir. İnsanların toplu olarak yaşamalarından itibaren ortaya çıkan bedduaları belli bir sınıflandırmaya koymak oldukça zordur. Çünkü beddualar her türlü olay, duygu, düşünce sonucu ortaya çıkan sözlerdir. İnsanı beddua etmeye yönelten birçok sebep bulunmaktadır. Bedduanın hangi duygu ve düşünce neticesinde söylenmiş olduğu bedduanın konusunu da belirlemektedir (Yavuz & Telli, 2020: 429).

Lanet, ilenç olarak da tanımlanan beddualar bir kimseye, bir nesneye, bir topluma yöneltilmiş kötü dilek/niyet ifade eden sözlerdir. Halk ağzında “kargış” olarak adlandırılan bedduanın hem söyleyeni hem söyleneni etkilediğine inanılır. Bedduaların yedi yıl etkili olduğuna inanan topluluklar dahi vardır (Karataş, 2004: 261-262).

Kargış/beddua, çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış sözler olarak tanımlanmaktadır. Kısaca kötü dilek anlamına gelen sözcük “ah, bedat, ilenç, inkisar, kargış, lanet” gibi adlarla da anılmaktadır. (Kaya, 2001: 22). Eski Türkçede “karga-” şeklinde geçen “kargış” sözcüğü Dîvânü Lügâti’t-Türk’te; “**karga-**: Lanetlemek, birinin kötülüklerini saymak; **kargag-**: Lanet, ilenç (*Tenri gargagina ilinme*: Ulu Tanrı’nın lanetine uğrama); **kargal-**: Lanetlenmek; **kargan-**: Lanet etmek; **kargaş-**: Karşılıklı lanet etmek; **kargat-**: Lanetlemek; **kargış-**: Lanet, ilenç, lanetleme (tenri kargışı)” (DLT: 686) biçiminde yer alırken Türkçe Sözlük’te: “**kargış-**: Kargıma işi veya bu maksatla söylenen sözler, lanet, telin, beddua, ilenç, alkış karşıtı. Kargış etmek veya vermek, kargımak, kargışlamak, lanet etmek” (TDK: 1328) şeklindedir. Tarama Sözlüğü’nde yer alan “**kara-mak**: 1. Hor görmek, me’yus, mahzun etmek; 2. Lekelemek, karalamak; 3. Zemmetmek” (TS-IV-2267) ve “**kara-n-mak**: Küfretmek, kötü söylemek, lânet etmek” (TS-IV: 2269) fiilleri de aynı anlamdadır. Türkiye Türkçesi ağzlarında da benzer anlamlı sözcükler yer almaktadır. Derleme Sözlüğü’nde görülen “**kargamak**: ilenmek” (DS-IV: 2659); “**kargış**: ilenç, beddua” (DS-IV: 2661), “**ilenç/ilinç/ilenti**: beddua”, “**ilen-**: (fiili) beddua etmek” anlamlarında sıkça kullanılmaktadır (DS-III: 2520-2521).

Elçin, kargışın, insanın içinde uyanan isyan ve hiddet duygularını bastırmak üzere dışa vurduğu bir tepki olduğuna dikkat çeker ve ‘beddualar, bu ruh hâlini yaşayan insanın en büyük kudret olan Tanrı’nın kötülüğün cezalandırılmasını istemesi yolundaki dileklerinden doğan sözlü gelenek mahsulleridir’ (Elçin, 1993: 663) biçiminde bir değerlendirme yapar.

Harmancı’ya göre insanlar, kendilerine yapılan kötülüğü, haksızlığı, yanlış kargışla dile getirmiştir. Bu iletiler, ferdin psikolojik olarak rahatlamasını sağlarken, toplumun maddî-manevî kültürünü, inançlarını ve değer yargılarını yansıtmaları bakımından da önem taşırlar (Harmancı, 2012: 1).

Kargışların/Bedduaların Türkiye Türkçesi ağzlarında fazlaca yer aldığı bir gerçektir. Bunu ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalar incelendiği zaman Türkiye Türkçesi ağzlarında çok renkli ve farklı kargışlar/beddualar olduğu görülmektedir. Ağızlarda kargış/beddua varlığını ortaya koyan çalışmalardan birini yapan Atmaca, duaları/alkışları da içine alarak kargışların/bedduaların sözlü anlatımın önemli bir türü olarak standart Türkiye Türkçesinde kullanılan kargışlarla/beddualarla ortak özellikler taşımakla birlikte, yapı ve anlam bakımından konuşulduğu bölgeye has bazı orijinal özelliklerinin olduğu da görülür der ve *gângal dikenlên*

üsdünde yatasıca (< Kangal dikenlerinin üzerinde yatasıca) ” (Atmaca, 2019: 44) kullanımını da buna örnek gösterir.

Akalın, kargışlar, beddualar ve ilençleri ayrı başlıklar altında değerlendirmiş ve hepsinin birbirinden farklı olduğunu küçük nüanslarla açıklamaya çalışmıştır. Buna göre kargışlar ile beddualar arasında dini inanç bağlamında farklılıklar vardır. Dua ve beddualarda istenilen ya da dilenilen istek ve temennilerin muhatabı Allah’tır. Alkış ve kargışlarda ise muhatap, iyiliği ya da kötülüğü temenni edilen kişidir. İlenç kavramında ise süreklilik ve daha uzun bir zaman dilimine yayılmış temenniler yer almaktadır (Akalın, 1990: 49-52). Akalın (1990: 61-76)’ın sözünün devamına göre alkış ve kargışların altında din, ekonomi, psikoloji, cinsiyet ve yaş gibi faktörlere dayalı temeller olmakla birlikte asıl belirleyici olan antropolojik temeldir. Akalın, söz konusu antropolojik temeli şöyle açıklar: Ayrılık, hastalık, ölüm, yangın, sel, deprem, kıtlık ve benzeri dünya yıkımları ile ana-baba, kardeş, yurt, yuva sevgisi gibi insan mutluluğuna ya da mutsuzluğuna biçim kazandıran sevgi bağları ve değerleri karşısında bütün insanlık ortak bir duygusallık, tutum ve davranışla karşımıza çıkmaktadır. Her toplumda alkış ve kargışın temeli budur. (Akalın, 1990: 61).

Konuya anlam ölçeğinden bakılacak olursa, toplum nezdinde beddua etmek, ilenmek ya da kargışta bulunmak ifadeleri arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Yani Akalın’ın ifade etmiş olduğu küçük farklılıklar, toplum nezdinde ortak olarak algılanmakta ve kavramlar arasındaki farklılık, insanları kavramsal bir tanımlama meselesine sürüklememektedir. Hele ki yapılan çalışmaların, bu çalışmada olduğu gibi yöresel derlemelerle mukayesesi söz konusu olduğunda, bu çeşitlenme tek başlık altında toplanmakta ve sadece beddua kavramı üzerinde birliktelik sağlanmaktadır. Kargış ifadesi daha çok Türkiye coğrafyasının sınırları dışında söylenegelen bir kavram olarak algılanmaktadır (Uysal, 2019: 631).

Kargışlar/Beddualar; dualar, atasözleri ve deyimler gibi toplumun, zaman içerisinde oluşturduğu anlatım kalıplarıdır. Kargışlar/Beddualar da dua, atasözü ve deyimlerde olduğu gibi hep aynı kelimelerle ve aynı anlatım şekilleriyle söylenirler. Halkın kötülük gördüğü kişiler hakkındaki duygularını, o kişilerle ilgili cezalandırma ve intikam alma anlayışını dile getiren kargışlar/beddualar tıpkı dualar gibi atasözleri ve deyimlere göre daha yöreseldir. Yöresel özelliği daha ağır basan kargışlar/beddualar edebi dile daha az girmiştir. Kargışlarda/Beddualarda kötülükte bulunan kişiyle kargışçı/bedduacı arasında geçmiş olay ve olaylar vardır. Karşılıklı ilişkiden zarar gören kargışçı/bedduacı, kötülük gördüğü kişinin zarar görüp cezalandırılmasını ister. Kargışçının/Bedduacının kargış/beddua alan kişiye yönelttiği cezanın niteliği, niceliği, ne zaman ve nasıl tecelli etmesi gerektiği kargışçı/bedduacı ile muhataplarının arasındaki ilişkiyle, ortaya çıkan kötülüğün durumuna bağlıdır. Ayrıca bu cezalandırmanın niteliği, kargışçının/bedduacının kültürü, inancı, adalet anlayışı, değer yargıları ve toplumsal çevresi ile de yakından ilgilidir (Bulut, 2012: 1132).

Kargışlarda/Beddualarda, kargışçının/bedduacının etkin bir konumda olduğu söylenemez. Kargışçı/Bedduacı, vermek istediği cezayı verebilecek güç, yetenek ve imkâna sahip değildir. Kötülüğü karşılama güç ve imkânına sahip olan kişiler, akıllarından ve gönüllerinden geçenleri zati bizzat kendileri gerçekleştirirler. Duygu ve düşüncelerini gerçekleştiremeyen kişiler ise, bunların gerçekleşmesini kimi zaman Allah’a kimi zaman da dilek ve temenniye bırakmaktadırlar (Özmen, 2000: 280).

Kargışçı/Bedduacı, birisi için olumsuz bir sonuç doğuracak eylemi kendisi gerçekleştiremediğine, gerçekleşmesini, kendisi dışındaki kişi veya güçlerden beklediğine göre, kargışlarda/beddualarda birinci kişinin özne görevinde olması beklenemez. Genellikle dilek ve temennide bulunan birinci kişi, olsa olsa edilgen bir konumda ya da kendisi dışında gerçekleşmiş bir eylemin sonucu üzerinde etkili olabilmektedir.

Kargışı/bedduayı, herhangi bir durumdan/karşılıklı ilişkiden rahatsızlık duyan/zarar gören kişinin mutsuzluğunun ve memnuniyetsizliğinin kaynağına yönelik intikam alma duygusuyla hareket ederek muhatabının cezalandırılmasını istediği, yazılı dilden ziyade sözlü dilde yaşayan söz kalıpları şeklinde tanımlayabiliriz (Sev, 2016: 2). Sev'in de belirttiği gibi kargışlar/beddualar daha çok halk ağızlarında karşımıza çıkmaktadır.

Kargışların/Bedduaların sözlü dilin yanında Türk sözlü kültür ürünlerinin pek çoğunda kendine yer edindiğini unutmamak lazım. Kargışlar/Beddualar alkışlarla/hayır-dualarla birlikte Türk kültürünün temel eserlerinde önemli yer tutar. Dünya milletleri gibi Türklerin de yazılı edebiyatlarının temelinde şifahî edebiyat yahut halk edebiyatı vardır. “Türk kültüründe lanet, beddua, büyü, küfür, kavramları azımsanmayacak ölçüde çoktur. Âdem ve Havva'nın yasak meyveyi yemelerinin ardından cennetten kovulmalarıyla başlar ilk lanetlenme. Yeryüzüne çıkan insanoğlu sayısız lanetlenmelerle karşı karşıya kalır ve bir bakarız Firavun sayısız lanetlerle kargışlanırken bir bakarız Lut kavmi, bir bakarız Sodom ve Gomora halkı lanetlenip helak olarak Tanrının büyük gazabına uğrarlar. Gerek Şamanizm'e inandıkları dönemlerde gerekse İslamiyet'i seçtikten sonra Türkler [alkış ve] kargışlarla iç içe yaşamışlardır” (Şahin, 2012: 413; Akt. Bars, 2014: 202).

Kargışların/Bedduaların sanatsal yönüne değinilmesi ve halk edebiyatı ürünlerinde yer almasıyla ilgili olarak Çevik (Çevik, 2015: 4); “Kargış, her ne kadar mutsuzluğun kaynağına yönelik bir kötü dileği dile getirir de, Türk halk edebiyatında başta mâni olmak üzere çeşitli şiir formları içinde ifade edilerek sanatsal bir yaratının bileşeni hâline de gelebilmektedir” demektedir. Kargışların/Bedduaların edebiyatta kendisine yer edinmesiyle ilgili olarak, Kaya da şunları ortaya koymaktadır: “Beddualar, âşıkların şiirlerinde ve mani, türkü, ağıt, bilmece, ninni ve halk hikâyelerinde kendilerine sık sık yer bulmuşlardır” (Kaya, 2001: 43). Bazı örnekler şu şekildedir:

“Bed-duâlar çevirir meltemi sam yellere,

Bizi mevlâ korusun böyle şikâyetlerden.” ‘Faruk Nafiz Çamlıbel’ (Çamlıbel, 1967: 48; Akt. Sevinçli, 2015: 102).

Şiirlerde kargış/beddua:

Beni bed-baht ettin, bed-baht olasın sen!

Eller sultan ola, bî-taht kalasın sen! ‘Ömer Demirbağ’ (Sevinçli, 2015: 102).

Bedduâ etmezem amma ki Hudâ'dan dilerim

Bir senin gibi cefakâra hevâdâr olasın. ‘Mihri Hatun’ (Sevinçli, 2015: 104).

Edebiyatımızda bir manide yer alan kargış/beddua örneği (Karataş, 2004: 212):

Karadut parmak gibi

Kız yüzün kaymak gibi

Seni alan yiğitler

Kurusun yaprak gibi.

Köprünün altı diken

Yaktın beni gül iken

Allah da seni yaksın

Üç günlük gelin iken.

Canı haddinden fazla yanan insan, bazen beddua etmekten kendini alamaz. “Ağgelin” tarafından terk edilen Âşık Minhacî, sevdiğine şu şekilde kargış/beddua etmektedir (Karataş, 2004: 212):

Kapının önünde kangallar bitsin

Bacanın üstünde baykuşlar ötsün,

Altı ay yedi gün sıtma tutsun

Daha derdim az diyesin Ağgelin.

Gittiğin yer boran olsun, kış olsun,

Bastiğin yer demir olsun, taş olsun,

Koynun dolu, kucakların boş olsun,

Daha derdim az diyesin Ağgelin.

Isıtmadan tetik olsun ellerin,

Döğünmekten çolak olsun kolların,

Lâl olasın söylemeye dillerin,

Daha derdim az diyesin Ağgelin.

Bu çalışmamızda dil olarak Muğla ağzı, Antalya ağzı ve Burdur ağzı arasında bir geçiş noktası oluşturan Fethiye ilçesi ağızlarında görülen **{-(y)AsIcIk}** eki ve bu ekle yapılan kargışlar/beddualar üzerinde durulacaktır.

Bu kargış/beddua eki **{-(y)AsIcIk}**, Türkiye Türkçesi ağızlarında çokça rastlanan kargış/beddua eki **{-(y)AsIcA}**’nın farklı bir biçimidir. Bu ekle yapılan kargışlar/beddualar birçok konuda söylenebilmektedir.

{-(y)AsIcIk} eki, istek işlevli bir sıfat fiil eki olan **{-(y)AsI}**’nın küçültme eki **{+cIk}** ile genişletilmesi sonucu oluşan bir kargış/beddua ekidir. Bu ek yapı itibariyle bir zarf fiil görünümü verse de görev yönünden bir sıfat-fiildir. Bunu ekin sıfat tamlamasının sıfat kısmını oluşturmamasından hareketle söyleyebilmekteyiz: “*kör olasıcık (adam), geberesicik (adam)*” örneklerinde olduğu gibi.

{-(y)AsIcIk} ekini tam olarak ortaya koyabilmek adına öncelikle “-AsI” ve “-CIk, -CUk” ekleriyle ilgili görüşleri ayrı ayrı ortaya koymak gerekir. “-AsI” ekiyle ilgili olarak Korkmaz; “Eski Anadolu Türkçesinde çok işlek bir sıfat-fiil eki olan ‘-AsI’, Türkiye Türkçesinde kalıp halinde bazı ifadeler bırakarak kaybolmuştur: ‘-AsI’ eki yalın ya da vurgulu ‘-cA’ ekiyle genişletilmiş olarak sıfat göreviyle kargışlarda yer alır: *çatlayası (adam), boyu devrilesi (çocuk), eli kırılasi (kadın), geberesi (herif), gözü çıkası (kız), kör olası, ocağı sönesi, yıkılası, çatlayasıca, boyu devrilesice, geberesice, gözü kör olasıca, ocağı yanasıca, sürünesice* vb. Ekin *boyu devrilmeyesice, ocağı yanmayasıca, kör olmayasıca* gibi anlamca hafifletilmiş olumsuz biçimleri de vardır” (Korkmaz, 2007: 75) der.

Korkmaz, “{-(y)AsI}’nın kökeniyle ilgili olarak ise, “-ası/-esi < -ğa/-ge” gereklilik-dilek, gelecek zaman eki + -sığ/-sig gereklilik-gelecek zaman isim-fiil eki olarak kullanılır (Korkmaz, 1968: 33) bilgisini verirken, Eraslan, ekin “-ğasığ/ -gesig” biçiminden baştaki ve sondaki /ğ/ ve /g/ seslerinin düşmesiyle ortaya çıktığını belirtir (Eraslan, 1980: 37). Eraslan, ekin Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmaya başladığını belirtmektedir (Eraslan, 1980: 36). Gemalmaz **{-(y)AsI}**’nın,

{-(y)AcAk} ekinin kip eki olarak daha işlek hâle gelmesiyle, bu ekin, kip eki olarak kullanımının sona erdiğini ve sıfat-fiil eki olarak da kullanımının azaldığını ifade eder (Gemalmaz, 1986: XII). Üstüner ise {-AsI} eki günümüzde daha çok beddua gibi kalıplaşmış ifadelerde kullanılır ki bu ifadelerde ‘istenen, arzu edilen veya gerekli olan’ hareket isimleri teşkil eden bir sıfat-fiil eki olarak karşımıza çıkar (Üstüner, 2000: 74) derken Sev de benzer bir görüşle ekle ilgili olarak, {-(y)AsI} gelecek zaman işlevi taşıyan bir sıfat-fiil ekidir. Ancak {-(y)AsIcA} yapısını taşıyan beddualarda istek işlevinde kullanıldığını da göz önünde bulundurmak gerekir (Sev, 2016: 3) görüşündedir.

Kirişcioğlu, {-(y)AsI} ekiyle ilgili olarak, ekin temelinde iki element olduğu, birinci elementin -ğay/-gey veya -ğu/-gü sıfat fiilleri veya -ı-ğ/-i-g fiilden isim yapma eki, ikinci elementin ise ‘sa-’ “düşünmek, saymak” fiili veya ‘-sa/-se-’ “bir şeyi çok istemek” ve ‘-sı/-si-’ “gibi davranmak, gibi olmak” yapılarından gelebileceği yönündeki görüşleri vurgulamıştır. ‘ası’ ekinin kökünde ister -a ister -u (<-ğu) olsun, bunların -ğay/-gey’den geldiği, ‘sa-’ “düşünmek” fiilinin -ğ ile genişlemiş şeklinin, yani ‘say-’ fiilinin daha sonra ‘-sı/-si-’ gibi eklediğini (kem-si- < kem say- “hor görmek” uluğ-su- < uluğ say- “büyütmek, izzetlemek bildirmiştir. (“-sık/-sik”) ekinin sonundaki -k/-k ögesini ise -k/-k, a/ek, - gık/-gek gibi bir eke bağlamıştır. Sonuç olarak da gusu (<-ğu-sağ) şekline gitmiştir (Kirişcioğlu, 2010: 8) der.

Zeynep Korkmaz, “+Cık/+CUk” eklerini, sıfatlarda küçültme eki olarak sıralayarak “kısacık elbise” gibi yapıları örnek olarak verir (Korkmaz, 2007: 377-383; Balyemez, 2015: 901). Korkmaz, aynı eki isimden isim yapan yapım ekleri içinde sıralarken; “Sıfatlara ve sıfat olarak kullanılan sözlere gelerek eklendiği kelimeye ‘oldukça’ anlamı katan, benzerlik ve azlık işlevinde küçültme sıfatları yapar” tespitinde bulunur (Korkmaz, 2007: 36; Balyemez, 2015: 901).

Yukarıdaki bilgilerden hareketle {-(y)AsI} ekinin gelecek zaman işlevi taşıyan bir sıfat-fiil eki olduğunu söylemek doğru olacaktır. Ancak **{-(y)AsIcIk}** yapısını taşıyan kargışlar/beddualarda istek işlevinde kullanıldığını da göz önünde bulundurmak gerekir.

Genel olarak bakacak olursak standart Türkçede görülmediği gibi Fethiye ilçesi ağzları dışındaki ağzlarda da tespit edemediğimiz **{-(y)AsIcIk}** ekli kargışlar/beddualar sadece halk ağzında görülen yöresel bir ektir. Bu sebeple çalışmamızda yer alacak örnekler için Erol (Çiğdem Erol) ve Dirlik (Şöhret Ünal Dirlik)’in çalışmaları temel alınmıştır. Daha önce yapılan çalışmalardan tarama yoluyla tespit ettiğimiz **{-(y)AsIcIk}** ekli kargışlar/beddualar kullanıldıkları olaylara göre aşağıdaki şekillerde tasnif edilmiştir.

1. Akli Olup Akılsızlık Yapana Edilen Kargışlar/Beddualar

- *Aklı çıvasıcık* (ÜŞD: 11; ÇE: 82)
- *Aklı dağılasıcık* (ÜŞD: 11; ÇE: 82)
- *Aklı sıçrayasıcık* (ÜŞD: 11; ÇE: 82)
- *Aklını çıvdırasıcık* (ÜŞD: 11; ÇE: 82)

Bu kargışlar/beddualar söyleneni anlamayan, aklında tutamayan veya aklında bir şey kalmayan kişilere kızgınlıkla söylenen kargış/beddua niteliğindeki kalıp sözlerdir.

Bu sözlere anlam açısından benzer bir kullanım Fethiye ilçesi ağzlarında “*aklının çanağı çatlasın*” şeklinde kullanılırken Alanya ağzında ise “*kafası zövene geçesice*” şeklinde kullanılmaktadır.

2. İstirap ve Acı Çekmeyi Dileyen Kargışlar/Beddualar

- *Acıdan kıvrım kıvrım kıvrılasıcık* (ÜŞD: 9; ÇE: 92)
- *Ciğerinden yanasıcık* (ÜŞD: 18)

- *Dilim dilim **dilinesicik*** (ÜŞD: 19; ÇE: 94)

Bu kargışlar/beddualar kişinin hem fiziki hem de manevi anlamda çeşitli ıstıraplar çekmesini dilemektedir. Söylenişleri itibariyle bazıları renkli olan bu kargışlarda/beddualarda özellikle kargış/beddua edilen kişinin vücudunun çeşitli nedenlerden dolayı acı çekmesi istenirken bazen bedduaya uğrayan kişinin evlat acısı vb. çekerek manevi anlamda üzülmeye istenmektedir. Bu kullanımlara anlam yönünden benzeyen farklı kullanımlar Fethiye ilçesi ağızlarında; “*Allah bacaklarını kırıvrı inşallah*” ve “*Acıdan dörüm dörüm döreleyesice*” şekillerinde yer almaktadır.

3. İstenmeyen Şeyleri Konuşması Hasebiyle Kızılan Kişilere Söylenen Kargışlar/Beddualar

- Çenesi ***çekilesicik*** (ÜŞD: 17; ÇE: 99).
- Çenesi ***kopastıcık*** (ÜŞD: 17; ÇE: 99).

Bu kargış/beddua çok konuşan, geveze, sır tutamayan kişilere çok konuşması nedeniyle edilir.

- *Dili ensesinden **çekilesicik*** (ÜŞD: 19; ÇE: 100).

Konuşma organı olması hasebiyle dili merkeze alan kargışlar/beddualar da Fethiye ilçesi ağızlarında yer almaktadır. Çünkü konuşma ile arasında en çok bağlantı kurulan organ dildir. Bu kargışlar/beddualar kötü söz söyleyenden, bir sözü yanlış söyleyene kadar konuşma ile ilgili çeşitli durumlar için kullanılırlar.

- *Sesi soluğu **çıkmayasıcık*** (ÜŞD: 31, 32; ÇE: 101)
- *Sesi yer altından **gelesicik*** (ÜŞD: 31; ÇE: 101)
- *Ya gidi sesi **kıstılasıcık** ya!* (ÜŞD: 34; ÇE: 101)

Bu kargışlar/beddualar, çok fazla konuşan veya tepkilerine ek olarak yüksek ses de çıkaran kişilerin seslerinin kesilmesi, bir daha konuşamaz olması hatta ölmesinin istenmesi için kullanılırlar. Fethiye ilçesi ağızlarında bu kullanımların yanında anlam yönünden aynı anlama gelen “*Sesin kısılın, Sesin kesilsin, Konuşamaz olası*” (ÇE: 101-102) kullanımları da mevcuttur.

4. Ahirette Kötü Yaşam Dileyen Kargışlar/Beddualar

- *Cehennem kütüğü **olasıcık*** (ÜŞD: 17; ÇE: 105)
- *Cehenneme çavuş **olasıcık*** (ÜŞD: 17; ÇE: 105)

Bu kargışlar/beddualar, kişinin öldükten sonra yaptığı kötülüklerin karşılığı olarak Cehennem’e gitmesini dilemektedir. Bu kargışın/bedduanın Fethiye ilçesi ağızlarında “*Cehennem kütüğü olası, Cehennem dibine giresice, Cehenneme direk ol, Cehenneme düşersin inşallah, Cehenneme zebani olursun inşallah*” (ÜŞD: 17; ÇE: 105-106)” şekilleri de mevcuttur.

5. Kişinin Rezil-Rüsva Olması ve Küçük Düşmesi İçin Edilen Kargışlar/Beddualar

- *Deli divane **olasıcık*** (ÜŞD: 19; ÇE: 103)
- *Dellenip dağa **ağasıcık*** (ÜŞD: 19; ÇE: 103)

Bu kargışlar/beddualar, kişinin akıl sağlığını yitirerek kötü şekillerde yaşamasını hatta alıp başını dağlara çıkmasını istemektedir.

- *Dillere **düşesicik*** (ÜŞD: 19; ÇE: 104)
- *Nahha! Ortalığa **düşesicik*** (ÜŞD: 29; ÇE: 104)

Bu kargışlar/beddualar, kişinin düştüğü kötü durumun herkes tarafından bilinmesi için yapılmaktadır.

Fethiye ilçesi ağızlarında benzer anlamlara gelen ve kişinin ahlaki açıdan kötü durumlara gelmesini isteyen “*Fena yollara düşesice*” şeklinde bir kargış/beddua örneği de mevcuttur.

6. Silahla Vurulmayı İsteyen Kargışlar/Beddualar

- *Ciğerinden vurulasıcık* (ÜŞD: 18)
- *Yağlı kurşunlardan gidesicik* (ÜŞD: 34; ÇE: 115)
- *Yağlı gürşunların önüne gerilesicik* (ÜŞD: 34; ÇE: 115)

Bu kargışlar/beddualar, kişiye duyulan öfke ve nefret yüzünden onun silahla vurulmasını istemektedir.

- *Boş böğründen vurulasıcık* (ÜŞD: 16; ÇE: 116)

Birçok yerde silahla vurulmayı dileyen kargışlar/beddualar vardır lakin bu kargış/beddua özellikle kişinin vurulacağı yeri de söylemektedir. Fethiye ilçesi ağızlarında bu kargışın/bedduanın farklı bir biçimi olarak “*Sağ yanından vurulası*” (ÜŞD: 31; ÇE: 116) örneği de mevcuttur.

- *Vurucular vurasıcık* (ÜŞD: 34; ÇE: 116)

Bu kargış/beddua da silahla vurulmayı dilemektedir fakat diğerlerinden farkı kişinin onu öldürmek isteyen düşmanları tarafından öldürülmesini istemektedir. Fethiye ilçesi ağızlarında bu kargışın/bedduanın “*Hurucular hursun* (Vurucular vursun)” (ÜŞD: 25; ÇE: 116) biçimi de vardır.

7. Çeşitli Belalara Uğramayı İsteyen Kargışlar/Beddualar

- *Sellere kapılasıcık* (ÜŞD: 32; ÇE: 122)

Bu kargış/beddua, kişinin beklenmedik bir doğal afetle karşılaşmasını ve gerekirse bunun sonucunda ölmesini istemektedir.

- *Ya gidi kör şeytanlar çarpasıcık ya!* (ÜŞD: 34; ÇE: 126)

Bu kargışta/bedduada, belanın cin ve şeytan tarafından verilmesi istenmektedir. Bu kargışın/bedduanın Fethiye ilçesi ağızlarında “*Şeytan şerrine uğrayasica, Şeytanlar çarpasica, Cin çarpasica, Cinler çarpasica, şeytanından bulasica, Şeytan çarpsın emi! Cinler tutasica*” (ÜŞD: 18, 32) biçimleri de mevcuttur.

- *Guran* çarpasıcık* (ÜŞD: 25; ÇE: 127)

**guran: Kur'an.*

Bu kargışta/bedduada kişinin Kur'an'ın gazabına uğraması ve hem manevi hem de fiziki olarak kötü duruma düşmesi istenmektedir.

8. Dinle İlgili Kargışlar/Beddualar

- *Cavur* ellerinde ölesicik* (ÜŞD: 23)
- *Nahha! Cavır* içinde kalasıcık* (ÜŞD: 29)

**Cavur / *Cavır: Gavur, Müslüman olmayan kimse.*

Bu kargış/beddua kişinin, kendi dininden olmayan yani Müslüman olmayanlarla aynı yerde kalmasını veya Gavur olarak nitelendirilen kişilerin ülkesinde kalmasını ister. Bu kargışların/bedduaların Fethiye ilçesi ağızlarında “*Cavur elinde yasır galasica* ve *Cavur eline yesir düşesice*” (ÇE: 130) şekilleri de mevcuttur.

9. Kişinin Yok Olmasını İsteyen Kargışlar/Beddualar

- *Yere batasıcık* (ÜŞD: 34; ÇE: 131)

Bu kargış/beddua, kişinin ölerек gömülmesini ve bunun sonucunda da görünmez olmasını istemektedir. Bu kargışın/bedduanın Fethiye ilçesi ağızlarında “*Yere batsın, Yerin dibine geçesice*” (ÇE: 131) biçimleri de yer almaktadır.

- *Ya gidi adı sanı batasıcık ya!* (ÜŞD: 34; ÇE: 131)

Bu kargış/beddua kişinin adıyla birlikte yok olmasını istemektedir. Türkiye Türkçesi ağızlarında “*Adın batsın, Adı batasica, Adı batsın*” gibi şekillerde çokça kullanılmaktadır. Fethiye ilçesi ağızlarında “*Adın batsın, Adı batasica, Adın batar inşallah*” (ÇE: 131) biçimleri de bulunmaktadır.

10. Alkış/Hayır-Dua Gibi (Tersine) Söylenen Kargışlar/Beddualar

- *Susuz derelerde boulasıcık (boğulasıcık)* (ÜŞD: 34; ÇE: 132)

Bu kargışın/bedduanın Giresun ağızlarında “*guru obuzlarda boğulasın* (MDD); Samsun ağızlarında “*Allah seni susuz derelerde boşun*” (ÇE: 132) ve Suşehri/Sivas ağızlarında “*Susuz derelerde boğulasın*” (ÇE: 132) şeklinde farklı biçimleri de vardır. Giresun ağızlarında yer alan “*obuz/obus*” sözcüğünün kelime anlamına bakacak olursak sözcük; “Akarsulardan oluşan küçük derecikler” (Tekin & Cantürk, 2018: 224) demektir. Farklı yörelerde aynı anlamda buluşan bu kargışlar/beddualar esprili durumlarıyla ön plana çıksalar da aslında derin anlamda bir kargış/beddua özelliği taşımaktadırlar. Çünkü bir insan kuru dereye boğulmayabilir lakin kuru dereye çok daha kötü bir şekilde ölebilir.

11. Ahlaksızlık Yapana Söylenen Kargışlar/Beddualar

- *Kötü yola düşesicik* (ÜŞD: 28; ÇE: 134)

Bu kargış/beddua, kadın ya da erkeğe özellikle cinsel ağırlıklı edepsiz davranışları sonucunda edilmektedir.

- *Kudurup da dağlara ağasıcık* (ÜŞD: 28; ÇE: 134)
- *Yoldan çıkasıcık* (ÜŞD: 35; ÇE: 134)

Azgın, hırslı ve adeta kudurmuş gibi davranan kişilerin içinde bulundukları durum hasebiyle başkalarına zarar vermeden sadece kendilerine zarar vermesini isteyen kargışlardır/beddualardır. Fethiye ilçesi ağızlarında bu kullanımlara ek olarak “*Kudurup da başını yiyesice*” ve “*Kuduz olasın*” kargışları/bedduaları da kullanılmaktadır.

12. Anne-Babayla İlgili Söylenen Kargışlar/Beddualar

- *Analık eline kalasıcık* (ÜŞD: 13; ÇE: 135)
- *Anasız, babasız kalasıcık* (ÜŞD: 13; ÇE: 136)

Bu kargışlar/beddualar, kargış/beddua edilen kişinin anne ve babasının ölmesini ve kişinin bunun sonucunda acılar çekmesini istemektedir. Bu kargışın/bedduanın Fethiye ilçesi ağızlarında “*Anan öle, Anasız kalasica, Anasız kal e mi? Anandan babandan ol, Analık eline kalasica*” (ÜŞD: 13; ÇE: 135-136) şekilleri de mevcuttur.

13. Çocuklarla İlgili Kargışlar/Beddualar

- *Dalı budağı kırılasıcık* (ÜŞD: 18; ÇE: 137)

Bu kategorideki birçok kargış/beddua genel olarak kargış/beddua edilen kişinin hiç çocuk sahibi olmamasını istemektedir. Bu kargış/beddua, kişinin var olan çocuklarının ölmesini veya başka belalara rast gelmesini dilemektedir. Bu kargışın/bedduanın Fethiye ilçesi ağızlarında “*Dalı budağı kuruyasica, Dalın kurusun, Dalların kurusun, Dalsız budaksız kal, Döl dölet sahibi olmayasica*” (ÇE: 137-138) biçimleri de mevcuttur.

- *Kökü kesilesicik* (ÜŞD: 27; ÇE: 138)
- *Köküne kıran giresicik* (ÜŞD: 28; ÇE: 139)

Bu kargışlar/beddualar kişinin çocuk sahibi olmaması sonucunda soyunun tamamen ortadan kaybolmasını istemektedir. Bu kargışların/bedduaların Fethiye ilçesi ağzlarında “Zürriyetin kurusun, Zürriyetin kesilsin, Kökü kuruyası, Kökünüze kibrit suyu dökülsün, Soyü kesilesice, Soyü kuruyasıca” (ÇE: 138-139) şeklinde anlam yönünden benzerleri de mevcuttur.

14. Gıtmesi İstenmediği Hâlde Giden Kişilere Edilen Kargışlar/Beddualar

- *İki ayakları topar olasıcık* (ÜŞD: 25; ÇE: 143)

Bu kargış/beddua istenmeyen bir yere giden veya gidip de dönmeyen kişinin iki ayaklarının yürüyemeyecek hâle gelmesini istemektedir. Bu kargışın/bedduanın Fethiye ilçesi ağzlarında “Ayacıklarını sürüyesin, Ayacıkların kırılın, Ayağını taşlar çelsin, Ayaklarına karasular insin, Cehenneme git, Cehenneme kadar yolun var” (ÇE: 142-143) şeklinde anlam yönünden benzerleri de mevcuttur.

15. Göz Üzerine Edilen Kargışlar/Beddualar

- *Gözleri akasıcık* (ÜŞD: 24; ÇE: 148)
- *Gözleri dönesicik* (ÜŞD: 24; ÇE: 148)
- *Gözleri görmeyesicik* (ÜŞD: 24; ÇE: 148)
- *Gözleri kör olasıcık* (ÜŞD: 24; ÇE: 148)
- *Gözleri gök gândil* olasıcık* (ÜŞD: 24; ÇE: 148)
- *Gözleri kör, dizleri topar* olasıcık* (ÜŞD: 24; ÇE: 148)

* **gândil:** İçinde zeytinyağı, gazyacı gibi sıvı bir yakıt ve fitil bulunan kaptan oluşan aydınlatma aracı, kandil.

* **topar:** Topal.

Bu kategoride, gözün insan için en önemli organlardan biri olması hasebiyle çok sayıda kargış/beddua mevcuttur. Bu kargışlar/beddualar genel olarak gözün görmez olmasını isterken bazen ters dönmesini, akmasını veya hastalanmasını da dileyebilmektedir. Fethiye ilçesi ağzlarında bu kargışlarla/beddualarla aynı anlamda kullanılan “Gözcezleri çıkıysın nahha Rabbim! Gözcezlerin çıkıysın, Gözleri oyulası, Gözlerin kapansın, Gözlerin oyulsun, İki gözleri kör olasıca, İki gözün önüne aksın” (ÇE: 148, 150) kargışları/bedduaları da mevcuttur.

16. Ölümü Dileyen Kargışlar/Beddualar

a.) Her Yaşta Özellikle Hayvanlar İçin Ölümü Dileyen Kargışlar/Beddualar

- *Geberesicik* (ÜŞD: 23)
- *Baş ağrısından gidesicik* (ÜŞD: 15; ÇE: 166)
- *Defteri dürülesicik* (ÜŞD: 19; ÇE: 169)
- *Dört kolluya binesicik* (ÜŞD: 20; ÇE: 169)
- *Trafik canavarı götüresicik* (ÜŞD: 33; ÇE: 172)
- *Ya gidi gara gıran* giresicik ya!* (ÜŞD: 34)
- *Yere serilesicik* (ÜŞD: 34)

***gıran:** İnsanların veya hayvanların toplu ölümüne yol açan salgın hastalık, kıran.

Tek kelimeden oluşan “*geberesicik*” kargışı/bedduası, Türkiye Türkçesi ağızlarında özellikle “*geberesice*” şekliyle çokça kullanılmaktadır. Fethiye ilçesi ağızlarında bu kargışın/bedduanın “*Geber, Geberirsin inşallah, Geberiverirsin inşallah, Geberdi haberleri gelesice*” biçimleri de mevcuttur. Bu kargış/beddua özellikle hayvanlar için veya sevilmeyen insanlar için kullanılabilmektedir. Bu kargışlara/beddualara ek olarak Fethiye ilçesi ağızlarında “*Yer yesin, Yer yeyesice, Yere giresice, Yüzcezlerin toprağa gelsin, Yer çekesice, Patla da geber, Kara gıranlar giresice, Kanın kurusun, Gözlerini toprak doyurası*” (ÇE: 170-172) kargışları/bedduaları da yer almaktadır.

b.) Genç yaşta ölmek;

- *Yaşı kesilesicik* (ÜŞD: 34; ÇE: 157)
- *Yaşı yerde kalasıcık* (ÜŞD: 34; ÇE: 157)
- *Yaşını yer alasıcık* (ÜŞD: 34; ÇE: 157)
- *Yaşını yerler alasıcık ya* (ÜŞD: 34; ÇE: 157)

Bu kargışlara/beddualara Fethiye ilçesi ağızlarında anlam yönünden benzer olan “*Yaşı kesilir inşallah*” (ÇE: 157) ve “*Yaşı tükenesi*” (ÜŞD: 34, ÇE: 157) kargışları/bedduaları da mevcuttur.

c.) Ölü Gömme Geleneğini Konu Alanlar;

- *Teneşire uzatılasicık* (ÜŞD: 33; ÇE: 160)
- *Teneşire* gerilesicik* (ÜŞD: 33; ÇE: 160)

**teneşir:* Üzerinde ölü yıkanan yüksekçe taş veya tahta.

Fethiye ilçesi ağızlarında bu kargışlarla/beddualarla aynı anlamda kullanılan “*Teneşire gelsin, Başın teneşire konsun, Teneşire uzatılasicık, Teneşirler paklasın*” (ÇE: 160) kargışları/bedduaları da vardır.

17. El ile İşlenen Suç ve Kusurlara Söylenen Kargışlar/Beddualar

- *Eli, ayağı kırılasicık* (ÜŞD: 21; ÇE: 173)
- *Elleri kopasicık* (ÜŞD: 21; ÇE: 174)
- *İki elleri tutmayasicık* (ÜŞD: 26, ÇE: 175)

Bu kargışlar/beddualar, özellikle birini dövmek, hırsızlık yapmak, almaması gereken bir şeyi almak gibi suçlar işleyen kişiler için bu suçları genellikle elleriyle yaptıkları için edilmektedir. Kişinin elinin ayağının kırılmasının yanında kopması ve tutmaması da istenmektedir. Bu kargışın/bedduanın Fethiye ilçesi ağızlarında “*İki elleri tutmayasicık*” şekli de mevcuttur. Türkiye Türkçesi ağızlarında en çok kullanılan biçimi; “*Eli(n) kırılın*” veya “*Eli(n) kırılasicık*” kargışdır/bedduasıdır.

- *Eli yanına gelesicik* (ÜŞD: 20; ÇE: 175)

Bu kargış/beddua, ölü gömme geleneğinin bir parçası olarak ölünün ellerinin vücudunun iki yanına getirilmesi ve ayaklarının birleştirilmesi ritüelinin bir yansıması olarak ortaya çıkmış olmalıdır. Fethiye ilçesi ağızlarında bu kargışa/bedduaya anlam yönünden benzer olan “*Ellerin yanına gelsin, Eli yancağızlarına gelsin*” (ÜŞD: 21; ÇE: 175) kargışları/bedduaları da tercih edilmektedir.

18. Evlilik Üzerine Söylenen Kargışlar/Beddualar

- *Evde kalasıcık* (ÜŞD: 22; ÇE: 181)

- *Eli sopalıya nasip **olasıcık*** (ÜŞD: 22; ÇE: 182)

Bu kargışlar/beddualar özellikle genç kızların ya evlenememesini ya da evlendikleri kişinin kötü çıkmasını istemektedir. Çünkü görüleceği gibi özellikle ikinci kargışta/bedduada, kişinin dayakçı bir eşe varması istenmektedir. Fethiye ilçesi ağızlarında bu kullanımlara ek olarak “*Duvaklara hasret gidesice, Er yüzü görmeyesice, Ersiz kalasica, Koca yüzceğizleri görmeyesice, Düğününde karlar yağar inşallah, Duvağın yüzünde kalsın*” (ÇE: 181-183) kargışları/bedduaları da vardır.

19. Hastalık İsteyen Kargışlar/Beddualar

- *Baş ağrısından **gedesicik*** (ÜŞD: 15; ÇE: 186)
- *Başı **dönesicik*** (ÜŞD: 14; ÇE: 186)
- *Ciğerinden **guruyasıcık*** (ÜŞD: 18; ÇE: 188)
- *Elden ayaktan **düşesicik*** (ÜŞD: 20; ÇE: 189)
- *Kan **kusasıcık*** (ÜŞD: 26; ÇE: 190)
- *Kötürüm **olasıcık*** (ÜŞD: 28; ÇE: 190)
- *Şişip de **geberesicik*** (ÜŞD: 32; ÇE: 192)
- *Verem hastalığına **yakalanasıcık*** (ÜŞD: 33; ÇE: 193)
- *Ya gidi yanaralardan **gedesicik** ya!* (ÜŞD: 34)
- *Yatağa **düşesicik*** (ÜŞD: 34; ÇE: 193)

Bu kargışlar/beddualar kişinin kötü hastalıklara yakalanmasını ve bunun sonucunda gerekirse ölmesini istemektedir. Fethiye ilçesi ağızlarında bu kargışların/bedduaların anlam yönünden benzerleri olan “*İnmeler inesi, Elden ayaktan kesilesice, Elinden asacıklar düşmesin, Dizinden bulası, Dizinden bulasica, Dert yeyesice, Damarlarınız büzüşsün, Ciğerine ataş düşsün, Ciğerin yansın, Kan tüküresice, Karacığerinden eriyesice, Kızılkurttan gedesi, Marazlardan kurtulma, Sarı sıtmalar tutası, Titreyik bulasica*” (ÜŞD: 26, ÇE: 188-192) kargışları/bedduaları da mevcuttur.

20. Yersiz, Yurtsuz ve Yalnız Kalmayı İsteyen Kargışlar/Beddualar

- *Yersiz yurtsuz **kalasıcık*** (ÜŞD: 35, ÇE: 200)

Bu kargış/beddua kişinin evsiz kalmasını istemektedir. Fethiye ilçesi ağızlarında bu kargışın/bedduanın anlam yönünden benzerleri olan “*Evsiz, ocaksız kalasicalar, Eviniz yıkılsın küllük olsun, Ocağında incir ağacı bitsin, Ocağı tütmeyesice, Yerini yurdunu afatlar alsın, Yurdun yuvan dağılsın, Kapılarda kalası*” (ÇE: 198-200) kargışları/bedduaları da vardır.

21. Hayvanlar Tarafından Zarar Görmeyi İsteyen Kargışlar/Beddualar

- *Ya gidi gara yılan **sokasıcık*** (ÜŞD: 34)
- *Ya gidi canavar **yeyesicik** ya!* (ÜŞD: 34)

Bu kargışlar/beddualar kızılan kişinin hayvanlar tarafından zarar görmesini istemektedir. Özellikle de vahşi hayvanların bu kargışa/bedduaya maruz kalan kişiyi zehirlemesi, yemesi veya öldürmesi istenmektedir. Bazı ağızlarda hayvanlara yem olmayı isteyen şekilleri de vardır. Bu kargışların/bedduaların Fethiye ilçesi ağızlarında “*Yılanlar sokasica, Yılanlar soksun e mi?*” (ÜŞD: 35) biçimleri de mevcuttur.

22. Kendisine Yapılan İyiliği Unutan Nankör İnsanlara, Haram Yiyenlere veya Haksızlık Yapanlara Edilen Kargışlar/Beddualar

➤ *Burnundan gelesicik* (ÜŞD: 16)

Bu kargışlar/beddualar, kendisine bir emek verilen ve bu emeğin karşılığını bilmeyen insanlara edilmektedir. Buradaki amaç, kişinin haksızlıkla elde ettiği veya kendine verilen emeğin karşılığını bilmediği malı mülkü ağız tadıyla kullanamamasıdır. Bu kargışın/bedduanın Fethiye ilçesi ağızlarında “*Burnundan gelsin*” (ÜŞD: 16) şekli de mevcuttur.

23. Kibirli İnsanlara Kibirlerinin Karşılığını Görmeleri İçin Yapılan Kargışlar/Beddualar

➤ *Burnu sürtülesicik* (ÜŞD: 16)

Bu kargış/beddua, taşkın ve kibirli davranışları olan kişinin daha önce beğenmediği bir işi, bir durumu, bir süre sıkıntı çektikten sonra, kabul edecek duruma gelerek kibrinden vazgeçmesi için yapılır. Buradaki amaç, kişinin sıkıntı çekmesidir. Bu kargışın/bedduanın Fethiye ilçesi ağızlarında “*Burnun sürtülür inşallah*” (ÜŞD: 16) şekli de mevcuttur.

Yukarıda 23 kategoriye ayırdığımız 81 adet kargış/beddua örneğinin hepsi Fethiye ilçesi ağızlarına aittir. Tamamen sözlü dilde yaşayan bu örnekler, standart yazı dilinde tespit edilememiştir. Bu örneklerin Fethiye ilçesi ağızları özelinde daha da artırılabilceğini söyleyebiliriz.

{-(y)AsIcIk}'lı yapılar, Erol'un da belirttiği gibi; “Tüm kalıp sözler içinde yalnızca Fethiye'ye ait olanlarda görülen bu yapılar, ‘-AsI’ sıfat-fiil ekinde sonra getirilen ‘-cIk’ yapım ekiyle kurulan sıfat-fiil gruplarıdır. Sıfatlara genellikle küçültme, pekiştirme, sevgi, acıma anlamları katan ‘-cIk’ isimden isim yapım eki burada ‘-cA’ ekinin yukarıda sözü edilen görevine benzer bir biçimde kargış/beddua oluşturmak için kullanılmıştır” (ÇE: 277). Fakat bu yapının ‘-cA’ ekli kargışlardan/beddualardan farkı Türkiye Türkçesi ağızlarının genelinde örneklerinin yer almamasıdır.

Aksan, genellikle birer kalıp söz niteliği taşıyan bedduaların ağızlarda kullanılanlarının gerçekten sanatlı olan, çok değişik ve özgün yaratımlar yaratan örneklerinin bulunduğunu, bunları okurken ya da dinlerken etkili anlatım aracılığıyla, söyleyenin duygularının gücü ve yürek yangınının yeterince yansıtıldığını, kargışlarda/beddualarda şiir dilindeki sanatlarla açıklama biçimlerine başvurulduğunu söylemiştir (Aksan, 2006: 172). Aksan'ın da belirttiği gibi sanatsal anlamda kargışların/bedduaların daha yaratıcı ve renkli kullanımlar olarak ortaya çıktıklarını söylemek doğru olacaktır. Bu açıdan Fethiye ilçesi ağızlarındaki kullanımlara da baktığımız zaman bir kişinin ölmesini isteyen ama bunu daha sanatsal şekilde ifade eden bir kullanım olarak “*sesi yer altından gelesicik*” kargışını/bedduasını; alkış/hayır-dua mı kargış/beddua mı olduğu tam olarak anlaşılmayan ama insanın susuz bir derede boğulabileceğini anlatan “*guru derelerde boulasıcık*” kargışını/bedduasını; kişinin silahla vurulmasını isterken “*yağlı gürşunların önüne gerilesicik*” kargışını/bedduasını ve kadının dayakçı bir kocayla evlenmesini isterken de “*eli sopalıya nasip olasııcık*” kargışını/bedduasını örnek gösterebiliriz. Aksan'ın da belirttiği ve örneklerde görüleceği üzere Fethiye ilçesi ağızlarında kullanılan bu yapılar ve Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan “-cA”lı biçimdeki “*dar sokaklarda bol bıçaklara rastlayasica*”, “*gapısına (kapisına) gara (kara) kilitler asılasica*”, “*evden evin önüne inmeyesice*” (Aksan, 2006: 172-175) örnekleri ağızlarda yer alan kargışların/bedduaların estetik manadaki anlatım gücünü ve dilsel zenginliğini ortaya koyması açısından son derece önemlidir.

Sev, {-(y)AsIcA} ekli kargışları/bedduaları ele aldığı çalışmasında bu yapının hâl ve çokluk eki alarak kalıplaşmasıyla alakalı olarak “Türkiye Türkçesi ağızlarında {-(y)AsIcA}'nın üzerine hâl ve çokluk eki getirilmesi ekin kalıplaştığını göstermektedir. “*çenesi çekilesiceniñ (çekilesicenin) durmadan çenesi işler.*”, “*baba yiyèsiceler (yiyesiceler) çayırlara bañyor*

(bakıyor)” (Sev, 2016: 6) yorumunu yapmaktadır. Bu durum Fethiye ilçesi ağızlarında görülen {- (y)AsIcIk} biçimli kargışlar/beddualar için geçerli değildir. Bu kargışların/bedduaların kendi üzerlerine hâl ve çokluk eki almadıkları görülmektedir.

{-(y)AsIcA} ekli yapılar kargışlarda/beddualarda kullanıldıkları gibi Bulut’un Türkiye Türkçesi Ağızları ve Kıbrıs Türk ağızlarında yer alan kalıp sözleri ele aldığı çalışmasında aktardığına göre alkışlarda/beddualarda da kullanılmaktadır. Bulut’un çalışmasının *Ölüm Durumunda Ölenin Arkasından Hem Kendine Hem de Geride Kalan Yakınlarına Söylenen Dualar* kısmında yer alan **“Nurda yatasıca (Sorgun-Yozgat / Türkiye)”** ve **“Ruhu şad olasıca (Kırşehir/Türkiye)”** (Bulut, 2016: 302-303) örnekleri ekin bu özelliğini daha net biçimde ortaya koymaktadır. Türkiye Türkçesi ağızları içinde Kırşehir ağzı ve Yozgat ağzında görülen bu kullanımları Türkiye Türkçesi ağızlarının hepsi için genellemek zor olsa da ekin alkış/hayır-dua olarak da kullanıldığını ortaya koyması açısından ilgi çekicidir fakat Sev’in de belirttiği gibi “alkış/hayır-dua özelliği taşıyan bu örneklerde dahi bir serzeniş sezildiği aşîkârdır. Bunun sebebi {- (y)AsIcA} ekidir” (Sev, 2016: 6). {- (y)AsIcA} ekli yapıların aksine Fethiye ilçesi ağızlarında yer alan {- (y)AsIcIk} ekli yapılar sadece kargış/beddua olarak kullanılmaktadır. Bu ekin alkış/hayır-dua olarak kullanıldığını ortaya koyan örnekler mevcut değildir.

{-(y)AsIcA} ekli kullanımlarda kargış/beddua gibi söylenen alkışlar/hayır-dualar mevcuttur. Bulut’un çalışmasında **“gözü kör olmayasıca”** ve **“Allah iyiliğini versin”** (Bulut, 2012: 1128) şeklinde örneklerini verdiği bu yapılarla ilgili Kaya, “bazı dualar vardır ki, beddua görünümündedirler. Bunlar daha ziyade çocuk okşamaları sırasında söylenen ve şefkat ifade eden sözlerdir” (Kaya, 2001: 29) demektedir. Hatta Kaya, bu yapılarla ilgili **“cuma günü ölesice”** ve **“ölmeyesice”** (Kaya, 2001: 29) örneklerini vermektedir. Yine Sev’in sözlü dilden tespit ettiğini belirttiği **“yaşayasıca”** (Sev, 2016: 7) örneğini de bu kategoriye ekleyebiliriz. Görüldüğü üzere {- (y)AsIcA} ekli yapılarda beddua görünümlü duaları görmek mümkündür. Buna ek olarak {- (y)AsIcIk} ekli yapılarda direkt böyle bir kullanım yer almasa da Fethiye ilçesi ağızlarında tespit edilen **“Susuz derelerde boulasıcık (boğulasıcık)”** şeklindeki kullanıma detaylı bakıldığı zaman bu kargışın/bedduanın su olmayan dereye kimse boğulmayacağı için alkış/hayır-dua gibi söylendiği düşünülebilir. Bu yönüyle bu kargış/bedduayı bu kategori içine koyabiliriz. Ama bu yapının kalıplaşmış bir söz öbeği olarak kullanıma devam ettiğini söylemek çok daha doğru olacaktır.

{-(y)AsIcIk} ekli kargışların/bedduaların olumsuzluk ekiyle birlikte kullanılan 2 örneği mevcuttur. **“sesi soluğu çıkmayasıcık”** ve **“gözleri görmeyesicik”** şeklindeki olumsuz ekli örneklerin sayısı yörede yapılacak olan başka araştırmalarla artırılabilir. Bu örneklerin ikisi de kişilerin kötü olmasını isteyen kargışlardır/beddualardır. Bu tarz kullanımlar {- (y)AsIcA} ekli kargışlarda/beddualarda da görülmektedir. Fakat {- (y)AsIcA} ekli kargışların/bedduaların bazıları Üstüner’in de belirttiği gibi “{- (y)AsIcA} ekli bir kargış/beddua, olumsuzluk ekiyle kullanıldığında anlamın olumlu hâle geldiği görülür: **gözleri kör olmayasıca**” (Üstüner, 2000: 78). Fakat olumsuzluk ekiyle birlikte kullanılan {- (y)AsIcA} ekli kullanımların hepsi de anlam yönünden olumlu olmamaktadır. **“cenned (cennet) yüzü görmeyesice (Antalya/Türkiye)”** (Bulut, 2016: 305) örneğinde olduğu gibi bazıları anlam yönünden de olumsuzdur.

{-(y)AsIcIk} yapıları alkışlarda/hayır-dualarda ve kargışlarda/beddualarda genel olarak asıl hedef teklik üçüncü kişidir. Özmen’in alkış/hayır-dua ve kargışları/bedduaları yapısal olarak değerlendirdiği çalışmasında da belirttiği gibi “{- (y)AsIcA} ile kurulan alkışlar/hayır-dualar ve kargışlar/beddualar hep üçüncü kişiye hitap etmektedir; ancak isteğe dönüşenlerde muhatap ikinci teklik kişidir” (Özmen, 2000: 292). **{-(y)AsIcIk}** yapıları kargışların/bedduaların {- (y)AsIcA} yapıları kargışlar/beddualar ile yapısal olarak aynı düzlemde olduğu gerçeğinden hareketle Özmen’in belirttiği bu hususun **{-(y)AsIcIk}** yapıları kargışlar/beddualar için de geçerli olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu bağlamda Özmen’in yine aynı çalışmasında “buradaki **“-AsI”** nın gelecek zaman değil istek anlamında kullanıldığını görmek lazım. Nitekim bu alkış/hayır-dua ve kargışlarda/beddualarda ismi düşürülmüş bir sıfat tamlaması izlenimi vardır: **“ciğeri yapıyasıca**

(*adam*); “(*kızlara*) *eri yitesice (kız/kadın)*” (Özmen, 2000: 291-292) şeklindeki sözleri ve yine Sev’in {-(y)AsIcA} yapılı kargışları/bedduaları ele aldığı çalışmasında, “{-(y)AsIcA}’nın genişletilmiş bir sıfat-fiil eki olduğu düşünülürse bu doğru bir yaklaşımdır. Aslında ekin sıfat olmasını sağlamada eşitlik eki +cA’nın payı büyüktür: ‘*çocukça* hareket, *insanca* davranış, *yüzlerce* yıldız, *boyunca* çamur, *olanca* güç’ gibi örneklerde eşitlik eki almış sözcük sıfat görevindedir. Buna ilaveten {-(y)AsIcA}’lı kargışların/bedduaların sıfat tamlaması yapısında bizzat sıfat olduğu kullanımlar da mevcuttur: *Kör olasıca gelin; Gözü kör olasıca sene; kör olasıca sevdüm (sevdiğim) göndersana (göndersene)*” (Sev, 2016: 7) biçimindeki sözleri {-(y)AsIcIk} yapılı kargışların/bedduaların ismi düşürülmüş bir sıfat tamlaması özelliğinde olduğunu tanıklar niteliktedir: “*Defteri dürülesicik (kişi)*” (ÜŞD: 19; ÇE: 169); “*İki ayakları topar olasıcık (kişi)*” (ÜŞD: 25; ÇE: 143); “*Elleri kopasıcık (kişi)*” (ÜŞD: 21; ÇE: 174). Bizim görüşümüz bu yapının sıfat olmasını sağlamada kargışın/bedduanın oluşmasını sağlamada eşitlik eki +cA ile aynı düzlemde yer alan küçültme eki +cIk’ın etkisi yadsınamaz: *küçücük* çocuk, *kısacık* adam, *ufacık* kedi, *buncacık* yemek”.

Özmen’in alkış/hayır-dua ve kargışları/bedduaları yapısal olarak değerlendirdiği çalışmasında belirttiği konulardan bir diğeri de bu kargışların/bedduaların istek biçiminde kullanıldıklarıdır. Özmen, bu durumla ilgili olarak “*Alaca kuş olasıca (olasın); Tahtaya gelesice (gelesin)* örneklerinde {-(y)AsIcA} yanında gördüğümüz istek biçimindeki yüklem {-(y)AsIcA}’lı şekillerin başlangıçta –AsI biçimiyle yüklem görevinde kullanıldığını –AsI’nın istek anlamı ve yüklem özelliği yitince onun yerine onun yerine istek biçiminin kullanıldığını göstermektedir” (Özmen, 2000: 292) görüşündedir. Fethiye ilçesi ağızlarındaki diğer kargışlar/beddualar incelendiği zaman {-(y)AsIcIk} yapılı bazı kargışların/bedduaların hem {-(y)AsIcA} şeklinde yüklemsiz hem de {-(y)A-sIn} şeklinde yüklemli biçimleri mevcuttur. Fethiye ilçesi ağızlarında ölümü isteyen “*Teneşire gelesin, Teneşire gerilesicik, Teneşire uzatılasic, Teneşire uzatılasicık*” (ÜŞD: 33; ÇE: 160) şeklindeki kargışlar/beddualar örnek gösterilebilir. Ama genel olarak bakıldığı zaman {-(y)AsIcIk} yapılı kargışların/bedduaların istek şeklinde direkt ikinci teklik kişiye söylendiğini ortaya koymak zor. Bu yapıların kullanıldıkları yere göre hem 2. teklik şahsa hem de 3. teklik şahsa hitap edebildiklerini söyleyebiliriz. “*Ciğerinden guruyasicık*” kargışını/bedduasını hem “*ciğerinden guruyasın*” hem de “*ciğerinden guruyasicık (kişi)*” şeklinde söylemek mümkündür. Yine “*baş ağrısından gidesicik*” kargışını/bedduasını hem “*baş ağrısından gidesin*” hem de “*baş ağrısından gidesicik (kişi)*” biçiminde kullanmak mümkündür. Görüldüğü üzere Fethiye ilçesi ağızlarındaki bazı kargışlar hem kişinin yüzüne hem de kişinin arkasından söylenebilmektedir.

Tek sözcükten oluşan kalıp sözler vardır (Örn: Âmin, Şükür vb.). Fakat atasözü, deyim, ikileme gibi diğer söz kalıpları en az iki sözcükten oluşurlar (Bulut, 2012: 1150). Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan bazı kargışlar/beddualar tek sözcükten oluşabilmektedir. Fethiye ilçesi ağızlarında yer alan “*geberesicik*” kargışı/bedduası da tek sözcükten oluşan bir kargış/beddua örneğidir.

Sonuç

Kargışlar/Beddualar özellikle karşıdaki insandan bir kötülük gören ve kendi işini kendinin halledemeyeceğini düşünen kişilerin tercih ettiği kalıp sözdür. Bu kalıp sözleri Türkiye Türkçesi ağızlarında özellikle kadınların kullandığını söylemek doğru olacaktır. Bu zengin söz varlığının sadece Fethiye ilçesi ağızlarına özgü bir şekli olan {-(y)AsIcIk} yapılı kargışlar/beddualar, yazılı dile girememiş sadece sözlü dilde varlığını devam ettiren ilginç söz kalıpları olarak literatürdeki yerini alacaktır.

İstek işlevli bir sıfat-fiil eki olan {-(y)AsI}, {+cIk} küçültme ekiyle genişletilmiştir. Bu noktada {-(y)AsIcIk}’ın yapıcı zarf-fiil eki özelliği taşıdığı bilinmelidir. Bu zarf-fiilin ağızlarda yapıcı bir benzeri olan {-(y)AsIcA}’yı ve standart Türkçede kullanılan {-(y)AsIyA}’yı da yine bu kategoride değerlendirmek lazım. Türkiye Türkçesi ağızlarında {+cA} eşitlik eki ve {+cIk} küçültme ekiyle genişletilen {-(y)AsI}, standart Türkçede {+(y)A} yönelme hâl ekiyle

genişletilmiştir. Güner Gülsevin (Gülsevin, 2001: 130)'in birleşik zarf fiiller başlığı altında ele aldığı bu {-(y)AsIyA} yapısı, standart Türkçede yerini alarak aslında **{-(y)AsIcIk}** yapısını da meşrulaştırmaktadır. Görüldüğü üzere standart Türkçede {-(y)AsI} yapısıyla birlikte kullanılan {+(y)A} ekinin sıfat yapma görevi yoktur (*Öldür-esiye dövdüler*). Fakat {+cIk} küçültme ekinin {+cA} eşitlik eki gibi sıfat yapma gücü vardır. Tespit ettiğimiz kargışların/bedduaların da bu anlamda sıfat-fiil/sıfat gibi kullanılmasını sağlayan {+cIk} küçültme ekidir. Bu ekin de katkısıyla **{-(y)AsIcIk}**'ın birleşik bir sıfat-fiil eki özelliğinde olduğunu söylemek gerekir. {+cIk} eki aynı zamanda kargışın/bedduanın anlamını kuvvetlendirici bir ek olarak karşımıza çıkar. Fethiye ilçesi ağızlarında sınırlı örnekte karşımıza çıkan ve Fethiye ilçesi ağızlarındaki kargışlar/beddualar için olmazsa olmaz bir ek yapısı oluşturan **{-(y)AsIcIk}**'ın tıpkı {-(y)AsIcA} gibi önemli bir kargış/beddua eki olduğunu unutmamak gerekir. Daha önce Günel Sev tarafından alkışlarda/hayır-dualarda ve çoğunlukla kargışlarda/beddualarda kullanılan {-(y)AsIcA} eki kargış/beddua eki olarak Türkiye Türkçesi ağızlarına önerilmiştir. Bu ekin yapıcı bir benzeri olan **{-(y)AsIcIk}** ekinin de sadece kargışlarda/beddualarda görüldüğünü düşünürsek kargış/beddua eki olarak önerilmesi yerinde olacaktır.

Transkripsiyon İşaretleri

- ā : Uzun /a/ ünlüsü.
 ē : Uzun /e/ ünlüsü.
 é : Kapalı e ünlüsü, /e/ - /i/ arası ünlü.
 ñ : Nazal /n/ ünsüzü.
 ğ : Art ünlülerle hece kuran, katı, patlayıcı, ötümlü art damak ünsüzü.
 ħ : Sızıcı, tonsuz, art damak ünsüzü.
 k̇ : Art ünlülerle hece kuran, katı, tonsuz, art damak /k/ ünsüzü.
 (<) (>) : Gelişmenin yönünü gösteren işaretler.

Kaynakça ve Kısaltmalar

- Akalın, L. S. (1990). *Türk dilek sözlerinden alkışlar kargışlar*. Kültür Bakanlığı.
 Akar, A. (2013). *Muğla ve yöresi ağızları*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
 Aksan, D. (2006). *Türkçenin gücü*. Bilgi Yayınevi.
 Atmaca, E. (2019). Antalya ağızlarında dua ve beddualar. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(19), 42-80.
 Balyemez, S. (2015). +CA eki sıfatın anlamını güçlendirir mi? *TEKE-Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(3), 899-917.
 Bars, M. E. (2014). Manas Destanı'nda alkış ve kargışlar. *ASOS Journal-Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2/1), 200-213.
 Bölük, R. (2018). Serik ağzında ünlüler. *TEKE-Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2226-2259.
 Bulduk, T. B. (2018). Türkiye Türkçesi ağızlarında farklı bir öğrenilen geçmiş zaman eki ve çekimi: -Ip / -Up, -IPDURU / -UPDURU. *Turkish Studies*, 13(20), 225-244.

- Bulut, S. (2012). Anadolu ağızlarında kullanılan kalıp sözler ve bu kalıp sözlerin kullanım özellikleri. *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 1117-1155.
- Bulut, S. (2013). Anadolu ağızlarında dinî inançları yansıtan kalıp sözler. *JASS Studies-International Journal of Social Science*, 6(1), 435-465.
- Bulut, S. (2016). Türkiye Türkçesi ağızları ile Kıbrıs Türk ağızlarında ortak kullanılan kalıp sözlerden hayır-dualar ve beddualar. *ASOS Journal - Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(24), 298-308.
- Caferoğlu, A. (1941). *Anadolu diyalektolojisi üzerine malzeme-I*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çamlıbel, F. N. (1967). *Zindan duvarları*. Tan Gazetesi Matbaası.
- ÇE: Erol, Ç. (2007). *Türkiye Türkçesinde kalıp sözler üzerine bir inceleme*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çevik, M. (2015). Bedduanın estetik ifadesi: Mânilerde kargışlar. *Türkbilig*, 15(30), 1-21.
- DLT: Kâşgarlı Mahmud. (2018). *Dîvânü Lügâti't-Türk*. (Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Bican Ercilasun & Ziyat Akkoyunlu), Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DS-III: Türk Dil Kurumu (2009). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü-III*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DS-IV: Türk Dil Kurumu (2009). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü-IV*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Elçin, Ş. (1993). *Halk edebiyatına giriş*. Akçağ Yayınevi.
- Eraslan, K. (1980). *Eski Türkçede isim-fiiller*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Erdem, M. D. & Bölük, R. (2011). Kaş (Antalya) ağızı ses özellikleri üzerine. *Turkish Studies*, 6(1), 411-452.
- Erdem, M. D. & Bölük, R. (2012). *Antalya ve yöresi ağızları*. Gazi Kitabevi.
- Ersoy, N. A. (2001). *Fethiye ağızı (metin, derleme ve inceleme)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Gemalmaz, E. (1986). *Çağdaş Azerî Türkçesi metinleri*. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Gülsevin, G. (2001). Türkiye Türkçesindeki birleşik zarf fiiller üzerine. *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 122-143.
- Güzel, F. (2019). *Türkiye Türkçesi ağızlarında yapım ekleri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Harmanlı, M. (2012). Dede Korkut hikayelerindeki alkış ve kargışlara işlevsel bir yaklaşım. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 1-17.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karataş, T. (2004). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (2001). *Folklorumuzda beddua söyleme geleneği ve Türk halk şiirinde beddualar*. AKM Yayınları.
- Kirişcioğlu, F. (2010). Saha Türkçesinde farklı bir kip “-I İhI(k)”. http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/fatih_kiriscioglu_saha_turkcesi_farkli_bir_kip.pdf. Erişim tarihi: 20.10.2020

- Korkmaz, Z. (1968). -ası/-esi gelecek zaman isim-fiil (participium) ekinin yapısı üzerine. *TDAY Belleten*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 31-38.
- Korkmaz, Z. (1994). *Güney-Batı Anadolu ağızları-ses bilgisi (fonetik)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özmen, M. (2000). Alkış ve kargışlarda cümle ve anlatım özellikleri. *Türk Dili*, (585), 280-293.
- Sev, İ. G. (2016). Kargış/beddua eki: {-(y)AsIcA}. *JASS Studies - The Journal of Academic Social Science Studies*, 52, 1-9.
- Sevinçli, V. (2015). Türk kültüründe alkış/kargış ve Adilcevaz örneği. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 52, 97-125.
- Sümer, F. (1992). *Oğuzlar - Türkmenler, tarihleri - boy teşkilatı - destanları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Şahin, E. (2012). “Kargışlar içinde eski sevgili”. Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu (20-22 Ekim 2011) Bildirileri. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 412-417.
- TDK:** Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, F. & Cantürk, S. (2018). *Giresun ve yöresi ağız sözlüğü*. Arı Sanat Yayıncılık.
- Telli, B. & Bulduk, T. B. (2019). Adıyaman ili ve yöresi ağızlarından Derleme Sözlüğü’ne katkılar: fiil. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 5(10), 98-115.
- Telli, B. (2017). Güneydoğu Anadolu Bölgesi ağızlarında geçen ikilemeler üzerine bir değerlendirme. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 3(6), 133-149.
- Telli, B. (2019). Ik/Uk duyulan geçmiş zaman eki üzerine. *Gazi Türkiyat*, 24, 127-140.
- TS-IV:** Türk Dil Kurumu (2009). *Tarama sözlüğü-IV*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uysal, Y. (2019). Adıyaman halk kültüründe dua ve beddualar (Alkışlar-Kargışlar). *Türkiyat Mecmuası - Journal of Turkology*, 29(2), 621-644.
- Üstüner, A. (2000). *Anadolu ağızlarında sıfat-fiil ekleri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÜŞD:** Dirlik, Ü. Ş. (2002). *Fethiye’de ilenmeler, hayırlı sözler ve dualar*. Dirlik Yayınları.
- Yavuz, S. & Telli, B. (2013). İç Anadolu Bölgesi ağızlarında geçen ikilemeler üzerine bir değerlendirme. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 376-402.
- Yavuz, S. & Telli, B. (2020). Adıyaman ağızı söz varlığına katkılar: beddualar. *Journal of History School*, 13(44), 427-439.